PARTICULARITĂȚILE INSTITUȚIEI RĂSPUNDERII CIVILE A MAGISTRAȚILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA

THE PARTICULARS OF THE INSTITUTION OF CIVIL LIABILITY OF MAGISTRATES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND ROMANIA

CZU: 347.962.6(478+498) **DOI:** https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.48

Olga MIHAILENCO[1]

ABSTRACT. *According to international standards, states must ensure the right to access to justice, which implies not only the possibility of filing an action in court, but also ensuring that the complaint is examined fairly by an independent court, in a procedure in which the citizen's rights are respected. And in the event that damage has been caused to the litigant through the activity of the court, he is entitled to file a civil action against the state, which in turn, in the case of admitting the complaint and paying compensation, is entitled to file an action in recourse against the magistrate. In this article we propose to carry out a detailed analysis of the provisions of the normative framework in the field of civil liability of magistrates in the Republic of Moldova and in Romania, examining their correspondence to the general principles of law and the provisions of the international normative framework.*

Keywords: *the rule of law, objective legal responsibility, subjective legal responsibility, the status of the magistrate, retroactive action, the right to defense.*

REZUMAT. *Potrivit standardelor internaționale statele trebuie să asigure dreptul la accesul la justiție, care presupune nu numai posibilitatea înaintării unei acțiuni în instanța de judecată dar și asigurarea examinării plângerii în mod echitabil de către o instanță independentă, în procedură în care drepturile cetățeanului sunt respectate. Iar în cazul în care prin activitatea instanței de judecată justițiabilului a fost cauzat un prejudiciu acesta este în drept să înainteze o acțiune civilă împotriva statului, care la rândul său, în cazul admiterii plângerii și achitării despăgubirilor, este în drept de a înainta o acțiune în regres împotriva magistratului. În prezenta lucrare ne propunem să efectuăm o analiză detaliată a prevederilor cadrului normativ în domeniul răspunderii civile a magistraților în Republica Moldova și în România, examinarea corespunderii acestora principiilor generale ale dreptului și prevederilor cadrului normativ internațional.*

Cuvinte-cheie: *statul de drept, răspunderea juridică obiectivă, răspundere juridică subiectivă, statutul magistratului, acțiune în regres, dreptul de apărare.*

Aspecte introductive privind răspunderea civilă a magistraților în Republica Moldova. În conformitate cu Articolul 13 din Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, orice persoană ale cărei drepturi şi libertăţi recunoscute de Convenţie au fost încălcate are dreptul să se adreseze efectiv unei instituţii naţionale, chiar şi atunci cînd încălcarea s-ar datora unor persoane care au acţionat în exercitarea atribuţiilor lor oficiale. Obiectivele acestui articol sunt

[1] Olga MIHAILENCO, Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, email : olgamihailenco9@gmail.com, https://orcid.org/0009-0002-9344-9503

de a "oferi un mijloc prin care persoanele pot obţine compensaţii la nivel naţional pentru încălcarea drepturilor lor prevăzute de Convenţie [1, pct. 4]. După cum a statuat Curtea Constituțională a Republicii Moldova, printr-o faptă comisă de un judecător, ar putea fi lezate drepturile fundamentale ale unei persoane, încălcările în discuţie pot fi remediate prin intermediul exercitării căilor de atac împotriva hotărârii care lezează un drept, formularea unor acţiuni civile în despăgubire sau alte remedii care pun în aplicare obligaţiile pozitive ale statului de a asigura protecţia drepturilor omului [2, pct. 25].

Corelativ, art. 2007 din Codul civil stabilește că, prejudiciul cauzat persoanei prin acţiunile organelor de urmărire penală, ale procuraturii sau ale instanţelor de judecată se repară de către stat integral, indiferent de vinovăţia persoanei responsabile, în următoarele cazuri: a) condamnare ilegală, tragere ilegală la răspundere penală, aplicare ilegală a măsurii preventive sub forma arestului preventiv sau sub forma declaraţiei scrise de a nu părăsi localitatea; b) aplicare ilegală, în calitate de sancţiune contravenţională, a arestului, a muncii neremunerate în folosul comunităţii; c) acţiuni sau inacţiuni care au dus, după caz, la: constatarea de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin hotărâre, a încălcării drepturilor sau libertăţilor fundamentale ale unei persoane şi dispunerea achitării unor sume în beneficiul acesteia; pronunţarea unei hotărâri de către o instanţă judecătorească naţională, ca urmare a condamnării statului de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin care s-a dispus achitarea unor sume din contul statului [3].

În cazurile evocate supra, suntem în prezența răspunderii civile obiective care presupune, că statul este obligat sa repare prejudiciul cauzat indiferent de existența vinovăției. La caz, în literatura de specialitate drept condițiile apariției răspunderii civile ale statului pentru activitatea autorităților publice, au fost evidențiate următoarele: acțiunea ilegală (inacțiunea) a unei instituții de stat sau a funcționarilor acestora; cauzarea de prejudicii; legătură cauzală între acţiunea ilegală (inacţiunea) şi prejudiciul cauzat; constatarea ilegalității a actului în modul prescris de către autoritățile competente abilitate să ia o astfel de decizie, sau de către instanța de judecată [4, pag.27].

Totodată, actele normative în vigoare stabilesc faptul că statul are dreptul de a înainta o acțiune de regres împotriva magistratului, în cazul în care eroarea judeciară care a prejudiciat persoană a fost admisă din intenția sau neglijență gravă. Astfel, în cazul răspunderii civile a judecătorului suntem în prezența răspunderii subiective, aceasta are drept fundament ideea de vinovăţie, care implică culpa persoanei care este autorul prejudiciului şi trebuie să fie dovedită [5, pag.93]. Deci drept fundament al răspunderii vine actul sau faptul juridic, pe cînd condițiile răspunderii juridice sînt următoarele: o conduită sau o faptă ilicită; un rezultat dăunător al acestei conduite, care poate fi exprimat printr-un prejudiciu cauzat; un raport de cauzalitate între fapta ilicită şi prejudiciul produs; fapta să fie săvîrşită cu vinovăţie; să nu existe împrejurări sau cauze ce ar exclude caracterul ilicit al faptei sau ar înlătura răspunderea juridică [6, pag. 93].

Repere privind instituția răspunderii civile a magistratului în Republica Moldova. Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în Avizul nr. 3 (2002) a susținut introducerea în legislațiile naționale a prevederilor care să permită înaintarea unei acțiuni în regres din partea Statului împotriva unui judecător în cazul în care comportamentul necorespunzător al acestuia a fost constatat în cadrul unei proceduri penale sau disciplinare, însă doar în caz de eroare intenționată sau neglijență gravă [7, pct.63]. Totuși, aspecte privind răspunderea civilă a magistratului pentru emiterea unui act judecătoresc (acțiunea de regres) sunt des legate de problematica aferent independenței judecătorului, mai exact de faptul dacă sancțiunea care în perspectivă ar putea fi aplicată față de magistrat ar fi de măsură să influiențeze activitatea sa de apreciere a probelor și de interpretare a legii.

Reieșind din standardele internaționale nu poate fi antrenată răspunderea civilă sau disciplinară a unui judecător pentru modul de interpretare a legii, apreciere a faptelor sau evaluare a probelor, cu excepţia cazurilor de rea-credinţă şi gravă neglijenţă [7, pct. 65]. Curtea Constituțională a Republicii Moldova a subliniat că judecătorii beneficiază de imunitate în exercitarea justiţiei, iar anularea sau modificarea hotărârii judecătoreşti nu este un temei determinant pentru sancţionarea judecătorului. În opinia Curții, judecătorii nu pot fi constrânşi să-şi exercite atribuţiile sub ameninţarea unei sancţiuni, fapt care poate influenţa în mod nefavorabil hotărârile ce urmează a fi adoptate, în exercitarea atribuţiilor ce le revin, judecătorii trebuie să beneficieze de libertatea neîngrădită de a soluţiona cauzele în mod imparţial, în conformitate cu prevederile legale în vigoare şi propriile aprecieri, neafectate de rea-credință [7, pct. pct.74, 94].

Până la întrare în vigoare a Legii nr. 151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental, prin prisma Legii nr.1545 din 25 februarie 1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii şi ale instanţelor judecătoreşti și reieșind din jurisprudența instanțelor naționale, pentru cazurile în care statul a reparat prejudiciu cauzat prin erori judiciare, acțiunea în regres împotriva unui judecător a putut fi înaintată doar în condiții în care actul judecătoresc a fost anulat ca fiind unul ilegal, iar în privința judecătorului care a emis actul există o sentință de condamnare prin care a fost constată vinovăția magistratului.

Prin Legea cu privire la Agentul guvernamental au fost introduse prevederi care au avut ca scop lărgirea cazurilor în care statul ar putea înainta acțiunea în regres împotriva magistratului. Astfel, în corespundere cu art. 27 (în redacția originală) „(1) Statul are dreptul de regres împotriva persoanelor ale căror acţiuni sau inacţiuni au determinat ori au contribuit semnificativ la încălcarea prevederilor Convenţiei care a fost constatată printr-o hotărîre sau a impus soluţionarea amiabilă a cauzei aflate pe rolul Curţii Europene ori formularea unei declaraţii unilaterale[8].

Constituționalitatea articolului vizat a fost examinată de către Curtea Constituțională a RM care a indicat că, în temeiul normei contestate, este posibilă

inițierea acțiunii în regres a statului exclusiv în baza existenței unei hotărâri sau decizii a Curţii Europene. Această normă nu prevede obligativitatea existenței unei sentințe judecătorești, adoptate în cadrul unui proces judiciar separat, prin care să se constate vinovăția persoanei. De asemenea, norma contestată nu specifică pentru care acțiuni sau inacțiuni poate fi antrenată răspunderea materială a persoanelor vizate de aceasta, unicul criteriu fiind existența prejudiciului acoperit de către stat în urma încălcării Convenției Europene. Totodată, dispoziția articolului 27 din Legea cu privire la Agentul guvernamental, spre deosebire de prevederile articolului 1415 din Codul civil *(în vigoare la momentul examinării excepției de neconstituționalitate)*, nu prevede necesitatea constatării elementului de vinovăție printr-o sentință judecătorească, ceea ce face posibilă inițierea acțiunii în regres a statului având ca temei doar hotărârea sau decizia Curţii Europene. Totodată, Curtea a notat că Legea cu privire la statutul judecătorului prevede doar răspunderea disciplinară pentru anularea sau modificarea hotărârii judecătoreşti, dacă judecătorul care a pronunţat-o a încălcat legea intenţionat sau ca urmare a unei neglijenţe grave [7, pct. 81,84,100].

Prevederile cadrului normativ în vigoare aferent instituției răspunderii civile a judecătorului în Republica Moldova. În contextul abordărilor Curții Constituționale al Republicii Moldova expuse în Hotărârea nr. 23 din 25 iulie 2016 privind excepția de neconstituţionalitate a articolului 27 din Legea nr. 151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental, prin Legea nr. 205 din 26.11.2020 *(în vigoare 25.12.2020)* au fost operate modificări în mai multe acte normative ce vizează statutul magistratului și răspunderea civilă a acestuia în cazul emiterii unui act judecătoresc ilegal.

Astfel, art. 19 alin.(3) din Legea nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului a fost expus în următoare redacție: ”Judecătorul nu poate fi tras la răspundere pentru opinia sa exprimată în înfăptuirea justiției și pentru hotărârea pronunțată, cu excepția cazului în care vinovăția acestuia a fost stabilită prin sentința definitivă sau, în cadrul unei proceduri disciplinare, s-a constatat intenția ori neglijența gravă în acțiunile sau inacțiunile sale care a dus la una din consecințele prevăzute la art. 2007 alin.(1) lit.c) din Codul civil. De asemenea, Capitolul VI ”Răspunderea disciplinară și materială a judecătorilor” a fost completat cu art. 21^2 cu următorul cuprins: ”Judecătorii poartă răspundere materială, proporțional gradului de vinovăție stabilit, în acțiunea de regres a statului față de aceștia prin care se solicită restituirea sumelor achitate de stat în cazurile prevăzute la art. 2007 alin.(1) din Codul civil”. În Codul civil au fost operate modificări a art.2007 alin.(1) și art. 2024 alin.(2), iar potrivit ultimului: ”În cazul reparării prejudiciului în temeiul art. 2007, statul are drept de regres față de persoana responsabilă din cadrul organelor de urmărire penală, al procuraturii sau al instanței judecătorești, dacă vinovăția acesteia este constatată prin sentință definitivă sau dacă, în cadrul unei proceduri disciplinare, s-a constatat intenția ori neglijența gravă în acțiunile sau inacțiunile acesteia” [9].

Totodată, Legea nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor a fost completată cu art.4^1 care reglementează noțiunile de ”intenție” și de

”neglijență gravă”, art. 19 alin.(1) care stabilește subiecții care pot înainta sesizarea privind faptele care pot constitui abateri disciplinare comise de judecători a fost completat cu lit. e) potrivit căreia: ”Ministerul Justiției, la notificarea Agentului guvernamental, în cazul în care se solicit constatarea abaterii disciplinare prevăzute la art. 4 alin. b) (*adoptarea unei hotărîri judecătoreşti prin care, intenţionat sau din neglijenţă gravă, au fost încălcate drepturile şi libertăţile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituţia Republicii Moldova şi de tratatele internaţionale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte*) cu privire la acțiunile sau inacțiunile judecătorului care au dus la una dintre consecințele prevăzute la art. 2007 alin.(1) lit.c) din Codul civil”[10].

Concomitent, Legea nr. 151/2015 cu privire la Agentul guvernamental, a fost completată, cu prevederi prin care au fost extinse obligațiile agentului guvernamental, a suferit modificari art. 27, precum și introdus art. 27^1[11]. Respectiv, în corespundere cu prevederile Legii vizate, persoanele ale căror acţiuni sau inacţiuni au determinat ori au contribuit semnificativ la încălcarea prevederilor Convenţiei, încălcare care a fost constatată de către Curtea Europeană printr-o hotărîre, sînt trase la răspundere penală, contravenţională, disciplinară sau civilă conform legislaţiei. Statul are drept de regres împotriva persoanelor ale căror acţiuni sau inacţiuni au dus la una dintre următoarele consecinţe: a) constatarea de către Curtea Europeană, prin hotărâre, a încălcării drepturilor sau libertăţilor fundamentale ale unei persoane şi dispunerea achitării unor sume în beneficiul acesteia; b) pronunţarea unei hotărâri de către o instanţă judecătorească naţională, ca urmare a condamnării statului de către Curtea Europeană, prin care s-a dispus achitarea unor sume din contul statului. În cazul în care persoana prevăzută la art.27 alin.(1) este judecător sau procuror, acţiunea în regres a statului împotriva acesteia se intentează de către Ministerul Justiţiei doar în situaţia stabilirii, prin sentinţă definitivă, a vinovăţiei persoanei sau dacă, în cadrul unei proceduri disciplinare, s-a constatat intenţia ori neglijenţa gravă în acţiunile sau inacţiunile acesteia care au dus la una dintre consecinţele prevăzute la art.2007 alin. (1) lit.c) din Codul civil.

În ceea ce privește procedura de înaintarea acțiunii de regres, Legea nr.151/2015 stabilește că, pentru asigurarea elucidării circumstanţelor necesare în vederea intentării acţiunii în regres a statului împotriva judecătorului sau procurorului, Agentul guvernamental notifică Ministerul Justiţiei asupra survenirii uneia dintre consecinţele prevăzute la art.2007 alin.(1) lit.c) din Codul civil al Republicii Moldova. Ministerul Justiţiei depune sesizări privind luarea măsurilor, conform competenţei, în adresa Procurorului General, a Consiliului Superior al Magistraturii sau a Consiliului Superior al Procurorilor cu privire la încălcarea drepturilor sau libertăţilor fundamentale ale unei persoane, care a dus la una dintre consecinţele prevăzute la art.2007 alin.(1) lit.c) din Codul civil , precum şi pune la dispoziţia acestora toate actele relevante recepţionate de la Agentul guvernamental. Autorităţile sesizate în conformitate cu prevederile alin.(3) urmează să informeze Ministerul Justiţiei privind rezultatele

acţiunilor întreprinse de către acestea, precum şi despre cazurile în care s-a stabilit în acţiunile judecătorului sau ale procurorului, prin sentinţă definitivă, vinovăţia acestora sau dacă, în cadrul unei proceduri disciplinare, s-a constatat intenţia ori neglijenţa gravă în acţiunile sau inacţiunile acestora, precum şi să pună la dispoziţia Ministerului Justiţiei toată informaţia şi actele necesare în vederea intentării acţiunii în regres împotriva judecătorului sau a procurorului respectiv.

Prevederile aferent instituției răspunderii civile a magistraților în România. Ca și în cazul Republicii Moldova, abordările legislative aferent instituției răspunderii civile a magistratului au suferit mai multe modificări. Reieșind din considerente că, procedura împotriva statului – inclusiv definiția erorii judiciare –, reprezintă calea și condiția *sine qua non* către a doua fază, care implică posibila răspundere personală a judecătorului[12, pct.36, 35], în ceea ce urmează ne propunem de a analiza modificările operate de legiuitor atât aferent răspuderii statului pentru erori judiciare, cât și magistratului.

Înainte de adoptarea Legii nr. 242 din 12 octombrie 2018, care a introdus modificări semnificative aferent instituției răspunderii civile pentru erori judiciare, art. 96 din Legea nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, reglementa faptul că statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condiţiile legii şi nu înlătură răspunderea judecătorilor şi procurorilor care şi-au exercitat funcţia cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă. Cazurile în care persoana vătămată are dreptul la repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare săvârşite în procese penale sunt stabilite de Codul de procedură penală. Dreptul persoanei vătămate la repararea prejudiciilor materiale cauzate prin erorile judiciare săvârşite în alte procese decât cele penale nu se va putea exercita decât în cazul în care s-a stabilit, în prealabil, printr-o hotărâre definitivă, răspunderea penală sau disciplinară, după caz, a judecătorului sau procurorului pentru o faptă săvârşită în cursul judecăţii procesului şi dacă această faptă este de natură să determine o eroare judiciară. Pentru repararea prejudiciului, persoana vătămată se poate îndrepta cu acţiune numai împotriva statului, reprezentat prin Ministerul Finanţelor Publice. După ce prejudiciul a fost acoperit de stat în temeiul hotărârii irevocabile date cu respectarea prevederilor legale, statul se poate îndrepta cu o acţiune în despăgubiri împotriva judecătorului sau procurorului care, cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă, a săvârşit eroarea judiciară cauzatoare de prejudicii [13].

Astfel, înainte de modificarea din 2018, răspunderea statului pentru erorile judiciare putea fi stabilită, potrivit dispozițiilor Legii nr. 303/2004, numai dacă s-a stabilit în prealabil prin hotărâre definitivă răspunderea penală sau disciplinară a judecătorului, statul putea formula o acțiune în regres împotriva judecătorului în caz de gravă neglijență sau de rea-credință, fără a oferi alte precizări cu privire la autoritatea competentă sau la procedură [12, pct.56]. Primul aspect care a ridicat mai multe îngrijorări aferent normei enunțate este faptul că dreptul persoanei la repararea prejudiciilor materiale cauzate prin erorile judiciare săvârșite în alte procese decât

cele penale nu se va putea exercita decât în cazul în care s-a stabilit, în prealabil, printr-o hotărâre definitivă, răspunderea penală sau disciplinară judecătorului, fapt ce îngrădește dreptul de acces la justiție și repararea efectivă a prejudiciului cauzat de autoritățile statului.

Norma enunțată a fost obiect al examinării în fața Curții Constituționale a României, care a declarant aceste prevederi drept constituționale. Astfel," Curtea a reținut că dispozițiile de lege criticate nu îngrădesc accesul la justiție, ci, dimpotrivă, stabilesc condițiile în care se poate exercita dreptul persoanei vătămate la repararea prejudiciilor materiale cauzate prin erorile judiciare săvârșite în alte procese decât cele penale. În vederea protejării independenței judecătorului și a evitării supunerii activității acestuia unor presiuni nejustificate, în cazul reparării prejudiciilor cauzate prin erori judiciare nu poate fi angajată răspunderea personală și directă a judecătorului pentru fapte săvârșite în exercițiul funcției publice, în aceste situații intervenind răspunderea statului, în virtutea rolului acestuia de garant al activității autorității judecătorești. Răspunderea judecătorului care și-a exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență este subsidiară răspunderii statului și indirectă, statul având drept de regres împotriva magistraților, drept care se exercită ulterior acțiunii în despăgubiri. Curtea a statuat că exercițiul niciunui drept fundamental recunoscut de Constituție sau de tratatele internaționale privind drepturile omului nu trebuie absolutizat, astfel încât instituirea prin lege a unor condiții procesuale de valorificare a respectivului drept, cum este, în speță, obținerea unei hotărâri de angajare a răspunderii penale sau disciplinare a magistratului care a determinat eroarea judiciară, prealabile dreptului la acțiune pentru repararea prejudiciului produs prin eroarea judiciară, nu este incompatibilă cu exigențele constituționale care se circumscriu principiului accesului liber la justiție. Condiționarea dreptului la acțiune pentru repararea prejudiciului produs prin eroarea judiciară de pronunțarea unei hotărâri prealabile prin care să se atragă răspunderea penală sau disciplinară a magistratului nu constituie o încălcare a principiului constituțional al accesului liber la justiție, ci reprezintă, dimpotrivă, o normă favorabilă persoanei îndreptățite la repararea prejudiciului, contribuind la valorificarea dreptului la despăgubire, prin ușurarea sarcinii probei în cadrul acțiunii pentru repararea prejudiciului" [14, Pct 15-19].

Totuși, urmare a modificărilor operate în Legea privind statutul judecătorilor și procurorilor, în redacția Legii nr. 242/2018 instituția răspunderii civile pentru erori judiciare a fost modificată și la moment prevede următoarele. Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea judecătorilor și procurorilor care, chiar dacă nu mai sunt în funcție, și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență. Există eroare judiciară atunci când: a) s-a dispus în cadrul procesului efectuarea de acte procesuale cu încălcarea evidentă a dispozițiilor legale de drept material și procesual, prin care au fost încălcate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, producându-se o vătămare care nu a putut fi

remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară; b) s-a pronunțat o hotărâre judecătorească definitivă în mod evident contrară legii sau situației de fapt care rezultă din probele administrate în cauză, prin care au fost afectate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, vătămare care nu a putut fi remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară. Prin Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală, precum și prin alte legi speciale pot fi reglementate ipoteze specifice în care există eroare judiciară. Pentru repararea prejudiciului, persoana vătămată se poate îndrepta cu acțiune numai împotriva statului, reprezentat prin Ministerul Finanțelor Publice. Plata de către stat a sumelor datorate cu titlu de despăgubire se efectuează în termen de maximum un an de la data comunicării hotărârii judecătorești definitive. În termen de două luni de la comunicarea hotărârii definitive pronunțate în acțiunea prevăzută la alin. (6), Ministerul Finanțelor Publice va sesiza Inspecția Judiciară pentru a verifica dacă eroarea judiciară a fost cauzată de judecător sau procuror ca urmare a exercitării funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, potrivit procedurii prevăzute la art. 74^1 din Legea nr. 317/2004. Statul, prin Ministerul Finanțelor Publice, va exercita acțiunea în regres împotriva judecătorului sau procurorului dacă, în urma raportului consultativ al Inspecției Judiciare prevăzut la alin. (7) și al propriei evaluări, apreciază că eroarea judiciară a fost cauzată ca urmare a exercitării de judecător sau procuror a funcției cu rea-credință sau gravă neglijență. Termenul de exercitare a acțiunii în regres este de 6 luni de la data comunicării raportului Inspecției Judiciare[15].

Astfel, au fost modificate condițiile de introducere a acțiunilor în răspunderea statului în caz de eroare judiciară, nefiind necesară o hotărâre penală sau disciplinară definitivă prin care se stabilește eroarea judiciară înainte de a se putea formula o acțiune în răspunderea statului. Totodată, posibilitățile statului de a exercita o acțiune în regres împotriva judecătorului a cărui hotărâre a dat naștere răspunderii statului nu mai sunt lăsate doar la discreția statului, fără altă precizare, Ministerul Finanțelor Publice este desemnat drept autoritate competentă. Totuși Comisia de la Veneția a considerat problematice faptul că rolul principal este conferit Ministerului Finanțelor Publice, deoarece este un actor din afara puterii judecătorești și nu există criterii de „evaluare proprie" pe care Ministerul trebuie să își întemeieze decizia, împreună cu raportul Inspecției Judiciare, pentru a exercita acțiunea în regres [12, pct.57-58, 63].

De asemenea, experții internaționali au evidențiat faptul că legislația Uniunii Europene nu se opune nici unor dispoziții naționale privind răspunderea statului pentru eroare judiciară precum articolul 96 alineatul (3) din Legea nr. 303/2004, nici existenței posibilității statului de a formula în mod subsecvent o acțiune în regres pentru răspundere civilă împotriva judecătorului vizat în caz de rea credință sau gravă neglijență a acestuia, cu condiția ca procedurile menționate să ofere garanții suficiente pentru a evita supunerea magistraților unor presiuni directe sau indirecte susceptibile să afecteze deciziile lor [12, pct.162]. Mai mult ca atât, magistratului

împotriva căruia ar fi posibilă înaintarea unei acțiuni în regres ar trebui asigurat dreptul de apărare, inclusiv posibilitatea de așI expune poziția în procedură în care se solicit repararea prejudiciului de către stat [12, pct.130].

Concluzii și recomandări. În ultimii ani, comunitatea internațională și-a sporit atenția pe îmbunătățirea sistemelor de justiție din interiorul țărilor. Întărirea cadrelor juridice și a instituțiilor de justiție pentru a lupta împotriva corupției, a atrage investiții, a remedia inegalitățile, a îmbunătăți securitatea și a lărgi accesul persoanelor la resurse a câștigat avânt în rândul guvernelor și al actorilor internaționali. Atenția și intervențiile sporite în sector au adus necesitatea creării unor instrumente mai bune de evaluare a sistemelor de justiție, pentru a identifica principalele elemente care afectează funcționarea mașinii justiției [16, pag.7].

Dreptul de reglementare a instituției răspunderii civile a statului și a magistratului îi revine legiuitorului național. Standardele internaționale nu impun statelor un model concret care urmează a fi aplicat, însă stabiliesc anumite criterii generale sau garanții de care statul trebuie să se conducă la reglementarea instituției vizate. Acest fapt se datorează statutului magistratului și obligativității asigurării independenței acestuia, respectiv excluderea imixtiunilor în activitate judecătorului. Reieșind din analiza legislației RM, României, jurisprudenței Curților Constituționale și prevederilor instrumentelor internaționale în domeniu putem evidenția următoarele particularități ale instituției răspunderii civile a judecătorului.

Răspunderea civilă a judecătorului pentru erori judiciare în sine nu este contrară standardelor internationale, totuși aceasta survine doar în anumite situații și condiții clar stabilite și limitate de legislația națională. Condiție obligatorie pentru tragerea judecătorului la răspundere civilă este stabilirea faptului că acțiunile sau inacțiunile sale au fost comise cu rea-credință sau gravă neglijență. Legislația națională trebuie să definească clar ce acțiuni sunt de măsură să atragă răspunderea personală a magistratului. Acțiunea în despăgubire poate fi înaintată doar împotriva statului, care în cazul admiterii plângerii și achitării despăgubirilor, este în drept de a înainta o acțiune în regres împotriva magistratului. Totodată, standardele internaționale condiționează prezența anumitor garanții suplimentare pentru magistrat, cum ar fi asigurarea dreptului de apărare, inclusiv la etapa examinării acțiunii înaintate împotriva statului, precum și faptul că decizia aferent posibilității înaintării unei acțiuni în regres ar trebui acordat Consiliului Superior al Magistraturii ca organ de autoadministrare judecătorească.

Referințe bibliografice:

1. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 8 din 24.12.2012, cu privire la examinarea litigiilor privind repararea prejudiciului moral şi material cauzat persoanelor deţinute prin violarea art.3, 5, 8 din Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale. În: *Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2013, nr.4*.

2. Decizie de inadmisibilitate a sesizării nr. 162g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a tezei a doua din articolul 29 alin. (3) din Legea nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, Chișinău 28 septembrie 2023. [citat 08.12.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_120_2023_162g_2023_rou.pdf
3. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al R.Moldova nr.66-75 art.132 din 01.03.2019*.
4. С. Кулаковский, Э. Король, *Ответственность за вред, причиненный субъекту хозяйствования государственным органом*. În: *"Вестник Высшего Хозяйственного Суда Республики Беларусь", 2011г., N 1, стр.27*
5. Corneliu Guzun, *Consideraţii generale privind răspunderea civilă delictuală obiectivă*. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Revistă Ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moldova, 2013, nr.3(63)*, ISSN 1814-3199. [citat 26.10.2023]. Disponibil: https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2013/01/14.-p.91-101.pdf
6. Giurcău, *Repararea prejudiciului - principiu al răspunderii materiale (patrimoniale)*. În: *"Legea şi viaţa", 2010, nr.11*.
7. Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 25 iulie 2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 27 din Legea nr. 151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental (acțiunea în regres). [citat 08.12.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h2325072016roeba96.pdf,
8. Legea nr. 151 din 30.07.2015 cu privile la Agentul guvernamental (redacția originală). [citat 08.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=84401&lang=ro#
9. Legea nr. 205 din 26.11.2020 pentru modificarea unor acte normative. [citat 08.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124610&lang=ro
10. Legea nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. [citat 08.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140449&lang=ro#
11. Legea nr. 151 din 30.07.2015 cu privile la Agentul guvernamental (în redacția Legii nr. 242 din 12 octombrie 2018). [citat 08.12.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136750&lang=ro#
12. Concluziile Avocatului General Domnul Michal Bobek prezentate la 23 septembrie 2020 în Cauza C 397/19, AX împotriva Statului Român – Ministerul Finanțelor Publice. [citat 08.12.2023]. Disponibil:https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=C65279286A8FA5022F53A3D98658105C?text=&docid=231504&pageIndex=0&doclang=RO&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=6861661

13. Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor (în redacția până 2018). [citat 08.12.2023]. Disponibil:https://lege5.ro/Gratuit/gi2-tomrvgq/legea-nr-302-2004-privind-cooperarea-judiciara-internationala-in-materie-penala
14. Decizia Curții Constituționale a României nr. 257 din 27 aprilie 2023 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 96 alin. (4) din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, în forma în vigoare anterior modificării prin Legea nr. 242/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor. [citat 08.12.2023]. Disponibil:https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/273454
15. Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor în redacția Legii nr. 242 din 12 octombrie2018.[citat08.12.2023]. Disponibil:https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/53074
16. Framework for measuring access to justice including specific challenges facing women. Guidance note, 2016, ISBN 978-1-63214-052-4, Produced by UN Women and the Council of Europe, Editor Sid Kane, [citat 08.12.2023]. Disponibil: https://rm.coe.int/framework-for-measuring-access-to-justice-for-women/1680ac787d